

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ПРОСТОРОВИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

©2024 СЕМИГУЛІН П. К., ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.1, 351, 352, 353
JEL: O22; R12

Семигулін П. К., Ярошенко І. В. Світовий досвід використання інструментарію для реалізації проєктної діяльності в публічному управлінні просторовим розвитком територій

Просторовий розвиток територій в Україні, зокрема в умовах упровадження в систему публічного управління децентралізаційних засад, характеризується виявленням додаткового широкого кола внутрішніх і зовнішніх чинників та проблем функціонування в різних сферах життєдіяльності суспільства, а також актуалізацією питань щодо необхідності пошуку та запровадження ефективніших інструментів, що здатні їх вирішити. Вітчизняний досвід у подоланні різного роду територіальних проблем є обмеженим і недостатнім, отже, дослідження кращих іноземних теорій і практик з цього приводу, в тому числі із використанням інструментарію для реалізації проєктної діяльності, а також аналіз можливостей для їх імплементації, залишається актуальним. Стосовно просторового розвитку територій проєктну діяльність можна розглядати як цілеспрямовану систему дій, організовану будь-якими суб'єктами публічного управління або в процесі їх взаємодії між собою, направлену як на вирішення конкретної територіальної проблеми, так і на стимулювання розвитку різносторонніх сфер життєдіяльності громади, із залученням широкого кола механізмів і інструментів управління просторовим розвитком на основі планування, фінансування та виконання конкретного проєкту з метою досягнення кінцевого результату. У статті наведено аналіз світового та європейського досвіду використання інструментарію для реалізації проєктної діяльності в публічному управлінні просторовим розвитком територій; узагальнено підходи та визначено особливості використання проєктів залежно від пріоритетів просторового розвитку, індивідуальних особливостей і наявності територіальних проблем усередині кожної країни; розглянуті можливості й актуальність використання позитивних прикладів реалізації різноспрямованої проєктної діяльності в процесі управління просторовим розвитком територій в Україні, що є доцільним у період їх повоєнного відновлення. Ознайомлення зі світовим і європейським досвідом формування окремими країнами, відповідно до національних властивостей і вибраної моделі розвитку, пріоритетних цілей, завдань, механізмів і інструментів територіального управління дозволить використати позитивні надбання та, на основі сформованих стратегічних напрямів, впровадити дієві інструменти, зокрема для реалізації проєктної діяльності, підтримки та стимулювання розвитку власних територій, з урахуванням притаманних Україні особливостей.

Ключові слова: публічне управління, просторовий розвиток, територіальний розвиток, регіони, території, інструментарій, проєктна діяльність, проєкт, публічно-приватне партнерство, державно-приватне партнерство.

Табл.: 1. **Бібл.:** 14.

Семигулін Павло Костянтинович – доктор філософії з публічного управління та адміністрування, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: semigulin.p@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7859-039X>

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, старший дослідник, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

UDC 332.1, 351, 352, 353
JEL: O22; R12

Semyulin P. K., Yaroshenko I. V. Global Experience in the Use of Instruments for the Implementation of Project Activities in Public Management of Spatial Development of Territories

The spatial development of territories in Ukraine, in particular in the context of the introduction of decentralization principles into the public administration system, is characterized by the identification of an additional wide range of internal and external factors and problems of functioning in various spheres of society, as well as the actuation of issues regarding the need to find and implement more effective instruments that can solve them. Domestic experience in overcoming various kinds of territorial problems is limited and insufficient, therefore, the study of the best foreign theories and practices in this regard, including the use of instruments for the implementation of project activities, as well as the analysis of opportunities for their implementation, remains relevant. In the context of the spatial development of territories, project activities can be considered as a purposeful system of actions organized by any public governance entities or established in the process of their interaction with each other, aimed both at solving a specific territorial problem and at stimulating the development of various spheres of community life, involving a wide range of mechanisms and instruments for managing spatial development based on planning, financing and implementation of a specific project in order to achieve the final result. The article provides an analysis of the global and European experiences in the use of an instrumentarium for the implementation of project activities in public management of spatial development of territories; approaches are generalized and features of the use of projects depending on the priorities of spatial development, individual characteristics and the presence of territorial problems within each country are determined; the possibilities and relevance of using positive examples of the implementation of multidirectional project activities in the process of managing the spatial development of territories in Ukraine, which is expedient in the period of their post-war recovery, are considered. Acquaintance with the global and European experiences of formation by individual countries, in accordance with national characteristics and the chosen model of development, of pri-

ority goals, objectives, mechanisms and instruments of territorial management will allow using positive achievements and, on the basis of the formed strategic directions, introducing effective instruments, in particular for the implementation of project activities, support and stimulation of the development of their own territories, taking into account the characteristics inherent in Ukraine.

Keywords: public administration, spatial development, territorial development, regions, territories, instruments, project activities, project, public-private partnership.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 14.

Semyhulin Pavlo K. – PhD in Public Management and Administration, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: semigulin.p@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7859-039X>

Yaroshenko Ihor V. – PhD (Economics), Senior Researcher, Head of Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Просторовий розвиток територій в Україні, особливо в умовах впровадження в систему публічного управління засад реформи децентралізації влади, характеризується виявленням додаткового широкого кола внутрішніх і зовнішніх чинників та проблем функціонування в різних сферах життєдіяльності суспільства, а також актуалізацією питань щодо необхідності пошуку та запровадження ефективніших інструментів, що здатні їх вирішити. Вітчизняний досвід у подоланні різного роду територіальних проблем є обмеженим і недостатнім, отже, дослідження кращих іноземних теорій і практик з цього приводу, в тому числі із використанням інструментарію для реалізації проектної діяльності, а також аналіз можливостей для їхньої імплементації залишається актуальним.

Аналіз проблематики просторового розвитку та ефективності використання різностороннього інструментарію щодо вирішення наявних проблем, зокрема через реалізацію проектної діяльності, в країнах Європи та світу широко представлена в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, серед яких: Долішній М. І., Гранберг А. Г., Кизим М. О., Варналій З. С., Заставний Ф. Д., Петросянц В. З., Гець В. М., Клебанова Т. С., Мокій А. І., Уманець Т. В., Белікова Н. В., Іванова О. Ю., Новікова О. Ф., Романюк О. Ф., Ткачук А. Ф. та інші.

Ознайомлення зі світовим досвідом формування територіального управління окремими країнами, відповідно до національних властивостей і вибраної моделі розвитку, пріоритетних цілей, завдань, механізмів і інструментів, дозволить використати позитивні надбання та, на основі сформованих стратегічних напрямів, упровадити дієві інструменти, зокрема для реалізації проектної діяльності, підтримки та стимулювання розвитку власних територій, з урахуванням притаманних Україні особливостей.

Мета статті полягає у проведенні аналізу й узагальненні світового та європейського досвіду

використання інструментарію для реалізації проектної діяльності з метою подальшого його використання в публічному управлінні просторовим розвитком територій в Україні.

Завданнями статті є аналіз світового та європейського досвіду використання інструментарію для реалізації проектної діяльності в публічному управлінні просторовим розвитком територій, узагальнення підходів та визначення особливостей використання проектів залежно від пріоритетів просторового розвитку, індивідуальних особливостей і наявності територіальних проблем усередині кожної країни, актуальність використання позитивного досвіду в процесі управління просторовим розвитком територій в Україні, зокрема в період їх повоєнного відновлення.

Ефективність формування та реалізації публічного управління соціально-економічним розвитком залежить від ресурсної спроможності територій, оптимального використання внутрішніх (природних, інфраструктурних, соціальних, економічних, управлінських, екологічних, людських, фінансових тощо) і зовнішніх (інвестиційних, грантових, кредитних тощо) ресурсів, визначення та запровадження на їх основі пріоритетів, управлінських рішень, механізмів та інструментів, що впливають на загальний розвиток як регіону (території, громади тощо), так і країни загалом.

Приклади країн світу щодо формування пріоритетів просторового розвитку характеризуються багатосторонніми напрямками їх реалізації, що в подальшому дозволяє залучати широкий набір виконавчих інструментів для фінансування різноспрямованої проектної діяльності в процесі територіального управління, а саме [1; 11–14]:

- ✦ вирівнювання соціально-економічних міжрегіональних диспропорцій шляхом стимулювання економіки відсталих і проблемних територій (приклад більшості країн Європейського Союзу, США, Канади);

- ✦ галузевий розвиток, направлений на вирішення завдань у різних сферах (структурна перебудова економіки країни, стимулювання розвитку високотехнологічних галузей, захист навколишнього середовища, інше), що суттєво впливає на розвиток територій країни (приклад Німеччини, Японії);
- ✦ інституційна направленість уряду, що сприяє вирішенню проблем владних взаємовідносин, зокрема розподілу фінансових ресурсів від центрального до регіонального та місцевого рівнів (приклад Великої Британії, Китаю);
- ✦ інтеграційна складова, спрямована на поліпшення горизонтальних соціально-економічних взаємозв'язків між регіонами та територіями всередині країни та із суміжними територіями сусідніх країн (приклад Швеції);
- ✦ інноваційність територіального розвитку, метою якої є розширення конкурентних переваг економіки країни шляхом впровадження інноваційних процесів у галузях, сконцентрованих в окремих регіонах і територіях (приклад Франції).

Стосовно просторового розвитку територій проектну діяльність можна розглядати як цілеспрямовану систему дій, організовану будь-якими суб'єктами публічного управління (влада, бізнесове середовище, громадськість тощо) або в процесі їх взаємодії між собою, направлену як на вирішення конкретної територіальної проблеми, так і на стимулювання розвитку різносторонніх сфер життєдіяльності громади, із залученням широкого кола механізмів і інструментів управління просторовим розвитком на основі планування, фінансування та виконання конкретного проекту з метою досягнення кінцевого результату.

Відмінністю європейського досвіду публічного управління розвитком територій у межах Європейського Союзу (далі – ЄС) вважається модель централізованого міждержавного управління, що використовує комплекс правових і фінансових інструментів, кінцевою метою реалізації якої є розвиток європейських регіонів країн-членів та зміцнення територіальної згуртованості в межах союзу. Особливістю є залучення системи структурних фондів, кошти яких направляються на фінансування пріоритетних програм і проектів підтримки територіального розвитку, вирішення проблем міжрегіональних диспропорцій, скорочення відсталості найбільш відсталих територій, поліпшення навколишнього середовища, збереження довкілля, інклюзивності розвитку, подолання наслідків коронавірусної хвороби тощо [2–6].

Поряд із загальноєвропейським підходом внутрішня регіональна політика кожної з країн Європи характеризується індивідуальністю щодо вибору напрямів стимулювання та підтримки розвитку територій. Різниця в підходах до визначення пріоритетів територіального розвитку та набору інструментів, серед яких інвестиційні гранти, фондова допомога, пільгові та кредитні умови, публічно-приватне партнерство (в Україні більше використовується термін «державно-приватне партнерство») тощо, а також можливості реалізації на їх основі проектною діяльністю, підкреслюють як залежність від стану розвитку країни загалом, так і важливість урахування особливостей і проблематики окремих територій (табл. 1).

Досвід організації управління територіальним розвитком у Німеччині сформувався під впливом тривалих історичних особливостей та ґрунтується на поєднанні можливостей загальноєвропейської регіональної політики з одночасним збереженням важелів впливу на регулювання процесів територіального розвитку в межах країни. Результатом впровадження такої моделі є ефективний саморозвиток територій в умовах рівномірного бюджетного фінансування та державної підтримки, направленої на усунення регіональної диспропорційності.

Кошти державної підтримки спрямовуються на виконання наднаціональних і національних регіональних програм середньої та довгострокової перспективи, що діють у межах «Спільного завдання вдосконалення регіональної господарської структури» та відповідають пріоритетам соціально-економічної політики країни, зокрема створенню рівних умов життєдіяльності земель, зменшення територіальних диспропорцій, розширення інвестиційної привабливості структурно слабких територій тощо. Поширеними для фінансування є проекти стимулювання розвитку відсталих територій шляхом структурної трансформації промислового сектора, створення нових конкурентних робочих місць, поліпшення екологічного стану земель, збереження довкілля тощо. Їх реалізація відбувається у взаємодії із програмами підтримки малого та середнього бізнесу, інноваційного розвитку, іншими напрямами, що впливають на соціально-економічний розвиток. Додаткові фінансові ресурси спрямовуються на реалізацію проектів у межах функціонування кластерних об'єднань, публічно-приватного партнерства тощо, направлених на розширення виробничих спроможностей підприємств на проблемних територіях, розвиток територіальної інфраструктури, створення додаткових освітніх і інноваційних можливостей для малого та середнього бізнесу, стимулювання ту-

Особливості управління просторовим розвитком територій окремих країн Європи та світу на основі використання інструментарію для реалізації проєктної діяльності

Країна	Тип розвитку	Особливості територіального управління	Пріоритети територіального управління	Інструментарій для реалізації проєктної діяльності
1	2	3	4	5
Німеччина	Державне регулювання розвитку територій, допомога ЄС у рамках європейської регіональної політики	Усунення диспропорцій; вирівнювання бюджетного забезпечення земель і збереження їх впливу на саморозвиток; координація з регіональною політикою ЄС	Стимулювання розвитку відсталих територій шляхом структурної трансформації промислового сектора; конкурентоспроможні робочі місця; захист довкілля; розвиток інфраструктури, малого та середнього бізнесу, туризму; регіональні кластери; інвестиції в НДДКР; транспорт; інклюзивність тощо	Програми та проєкти в рамках «Спільного завдання вдосконалення регіональної господарської структури»; фондова допомога ЄС; програми та проєкти публічно-приватного партнерства
Польща	Розвиток територій майже повністю відповідає регіональній політиці ЄС	Вирівнювання регіональних диспропорцій; стимулювання розвитку окремих територій	Інфраструктура; розвиток аграрних територій; підтримка сільського господарства; реструктуризація економіки; боротьба із безробіттям; екологічні проєкти; транспорт; НДДКР; інновації в бізнес; інформаційне суспільство; людський капітал тощо	Програми та проєкти фінансування євро-регіонів; спеціальні контракти на основі програм і проєктів розвитку територій; фондова допомога ЄС; програми та проєкти публічно-приватного партнерства
Франція	Розвиток територій на основі планового методу, доповнений фондовою допомогою ЄС	Плановий метод у сфері послуг і політиці розвитку територій	Розвиток інфраструктури; підтримка промислових компаній на проблемних і відсталих територіях; розвиток сільського господарства, освіти; НДДКР; інновації; захист навколишнього середовища тощо	Планові контракти та програми; кластеризація конкурентності; регіональне преміювання; фондова допомога ЄС; програми та проєкти публічно-приватного партнерства
Італія	Розвиток територій як невід'ємна складова інтегрованої регіональної політики ЄС	Скорочення диспропорцій, територіальних відмінностей, зумовлених історико-географічними особливостями; підвищення виробництва, конкурентоспроможності; впровадження інновацій	Відновлювані та геотермальні джерела енергії; енергоощадні будівельні технології; місцеві ресурси для отримання нових видів біопалива; НДДКР; системи розподілу побутових відходів; інновації; розвиток транспорту, інфраструктури Півдня тощо	Інвестиційні ресурси із національного бюджету; Національний фонд для слабозрозвинутих територій; фондова допомога ЄС; програми та проєкти публічно-приватного партнерства
Швеція	Інтеграційний напрям розвитку територій у країні	Формування підґрунтя для самостійного розвитку територій, на основі власних переваг і особливостей внутрішнього потенціалу	Створення державних регіональних компаній з пайовою участю в реконверсії виробництва, що виробляють нові товари, підтримують малий і середній бізнес тощо	Дотації територіям; державне фінансування інвестиційних проєктів зміцнення конкурентної спроможності територій; фондова допомога ЄС; програми та проєкти публічно-приватного партнерства

1	2	3	4	5
Велика Британія	Розвиток територій, доповнений фондовою допомогою ЄС	Вирішення питань територіальних відмінностей природних умов, економічного розвитку, розширення спеціалізації виробництва; забезпечення комунікаціями, робочими місцями; поліпшення якості життя; вирішення етнічних питань	Зростання виробничих потужностей; якість товарів і послуг; удосконалення технології виробництва; створення нових робочих місць, зростання кваліфікації працівників; НДДКР; інновації; відновлення міських і сільських територій; розвиток інформаційного суспільства; захист навколишнього середовища тощо	Регіональні гранти для підприємств; інвестиційні та інноваційні гранти (субсидії) для бізнесу; Єдиний інвестиційний фонд; фондова допомога ЄС; програми та проекти публічно-приватного партнерства
Канада	Вирівнювання рівнів економічного розвитку територій	Скорочення територіальних відмінностей економічного розвитку	Розвиток і вдосконалення інфраструктури; приватне інвестування; податкові та інші види пільг; субсидування; підтримка місцевого бізнесу тощо	Прямі фінансові трансфери для допомоги депресивним територіям; цільові державні програми; проекти публічно-приватного партнерства
США	Розвиток територій на основі моделі децентралізованого федералізму	Програми розвитку відсталих і депресивних територій; створення округів економічного розвитку, зон підприємництва тощо	Заохочення внутрішніх і стимулювання зовнішніх інвестицій; створення робочих місць; відбудова постраждалої економіки територій; охорона навколишнього середовища тощо	Пільгове банківське кредитування; субсидування; податкові та амортизаційні пільги для бізнесу; підприємницькі зони та технопарки; кластерні об'єднання; державні гранти; програми та проекти публічно-приватного партнерства
Японія	Соціально-економічний розвиток країни та її територій на основі галузевої політики	Довгострокове планування комплексного розвитку територій; формування фінансової та податкової системи для забезпечення самофінансування територій	Вирішення соціальних проблем населення; економічне регулювання його розселення та міграції тощо	Програми зі спеціалізації промисловості; виробничої інфраструктури; кредити; пільгове оподаткування; програми та проекти публічно-приватного партнерства; інші економічні важелі
Китай	Розвиток територій на основі централізованого управління	Скорочення міжрегіональних диспропорцій; підтримка найбільш відсталих територій	Створення сприятливих умов для заохочення прямих іноземних інвестицій; інфраструктурні проекти; розвиток будівництва тощо	Державні інвестиції в інфраструктурні проекти; особливі умови податкової політики; вільні економічні зони; програми та проекти публічно-приватного партнерства

Джерело: складено авторами на основі [7–14].

ристичного сектора, модернізацію територіально-го управління, розширення сфери наукових досліджень, інше [7; 8; 11].

Європейська фондова допомога спрямовується на фінансування проектної діяльності в межах земель країни, зокрема на підтримку науково-дослідних розробок, інновацій і підприємництва, розвиток транспорту та інфраструктури, екологічні заходи, удосконалення людського капіталу, створення нових робочих місць, інклюзивний розвиток тощо.

Притаманні для **Італії** історико-географічні особливості (здебільшого це стосується південних територій) впливають на існування значних відмінностей в економічному, соціальному, культурному, інфраструктурному, інших напрямках розвитку та в подальшому визначають пріоритетність їх управлінської діяльності. Територіальний розвиток країни є інтегрованим в європейську регіональну політику, активно використовує фінансову підтримку з боку ЄС, тим самим розширює власні можливості у вирішенні питань скорочення міжрегіональних диспропорцій. Першочерговість пріоритетів національного і регіонального рівнів у вирішенні проблем розвитку впливає на використання відповідного інструментарію щодо їх вирішення. Мається на увазі витрачання близько половини всіх коштів державної фінансової допомоги, європейської фондової підтримки, Національного фонду для слабозрозвинутих територій, а також застосування практично повного пільгового режиму для реального сектора економіки, передусім для територій Півдня [7–9; 11].

Паралельно з цим фондова допомога Євросоюзу використовується для фінансування проектної діяльності на всіх територіях країни, направлена на підвищення конкурентоспроможності виробництва, впровадження інновацій; розширення науково-дослідної діяльності; скорочення забруднення навколишнього середовища, переробку побутових відходів; розвиток транспортної та будівельної інфраструктури; розширення енергетичних спроможностей шляхом використання відновлюваної енергії, зокрема геотермальних джерел, будівництво з використанням енергоощадних технологій, отримання на основі місцевих ресурсів нових видів біопалива тощо.

Просторовий розвиток у Великій Британії характеризується відсутністю суттєвих диспропорцій в економічному розвитку територій. Натомість всередині країни наявна специфіка природних умов, виробничої спеціалізації, комунікаційного забезпечення, працездатних умов, якості життя, етнічних питань тощо, що впливають на пріоритетність публічного управління розвитком окремих

територій. Основними інструментами реалізації внутрішньої територіальної політики в регіонах країни виступають різні форми державної підтримки, зокрема грантова допомога бізнесу у вигляді додаткових інвестицій, кошти яких спрямовуються на фінансування проектів місцевої та національної економіки для збільшення виробничих потужностей, поліпшення якості товарів і послуг, технологічну модернізацію, розширення робочих можливостей, підвищення кваліфікаційного рівня працівників тощо [10; 11]. Актуальним є досвід Великої Британії у використанні інструментарію публічно-приватного партнерства, результатами якого є щорічне підписання близько сотні проектних угод за ініціативи чи участі органів місцевої влади, основна частина яких знаходиться у сфері розвитку соціальної інфраструктури [12].

Європейська фондова допомога, як доповнення до урядових ініціатив, виділяється на фінансування проектної діяльності, зокрема підтримку науково-дослідних розробок, розвиток інновацій і підприємництва, функціональне відновлення міських і сільських територій, інформаційний розвиток суспільства, екологічні програми тощо [8; 11].

Інтеграційне територіальне управління набуло розвитку у **Швеції**, пріоритети реалізації якого направлені на формування міцного підґрунтя для самостійного розвитку регіонів з урахуванням власних переваг і економічного потенціалу. Особливістю є наявна в країні система державних регіональних компаній, що беруть пайову участь у реконверсії підприємств і організацій, виробництві нових видів товарів, підтримці малого та середнього бізнесу. Головними інструментами економічного розвитку виступають система бюджетного територіального вирівнювання, дотаційність, державне фінансування інвестиційних проектів з метою розширення конкурентних переваг територій на внутрішніх і зовнішніх ринках. Базовою основою ефективності шведської моделі територіального управління є високий рівень децентралізації, автономність і фінансова самостійність місцевого самоврядування [13].

Публічне управління просторовим розвитком у **Франції** базується на плановому методі, що активно використовується у сфері послуг (освіта, медицина, енергетика, культура, наука, інфраструктура тощо) і територіальному управлінні (регіональний, місцевий рівень) із залученням широкого набору інструментарію для реалізації проектної діяльності.

Інструментами територіального розвитку виступають планові контракти та програми для реалізації проектної діяльності в різних сферах

життєдіяльності (інфраструктурній, промисловій, сільськогосподарській, освітній, науковій, інших), які розповсюджуються на регіональні, місцеві, міжрегіональні проекти, фінансуються за рахунок державних і регіональних коштів, фондової допомоги ЄС, фінансових ресурсів департаментів і комун. Серед пріоритетів для фінансування виступає підтримка місцевих конкурентних переваг, сталого розвитку, соціальної єдності тощо.

Організація територіальних кластерів-центрів передбачає впровадження інноваційних проектів, на основі взаємодії промислових можливостей, дослідних розробок і програм підготовки кваліфікованих кадрів, у сфері нанотехнологій, охорони здоров'я, електроніки, комп'ютерних технологій, сільського господарства, океанології, суднобудування тощо.

Інструмент регіонального преміювання використовується для фінансування проектів виробничих компаній з метою відкриття або розширення виробництва на проблемних і відсталих територіях і ґрунтується на пріоритетності інвестування коштів підприємства у власний розвиток і створення нових робочих місць [7; 8; 11].

Фондова допомога ЄС направляється на підтримку програм і проектів усіх територій країни для розвитку науково-дослідницьких розробок, розширення використання інновацій, вирішення різноманітних територіальних проблем, екологічних питань тощо.

Пріоритетами для розвитку територій у Польщі виступають питання скорочення міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, підтримка проблемних регіонів, заохочення та стимулювання розвитку окремих територій, вирішення яких практично повністю ґрунтується на європейському досвіді як у фінансових питаннях, так і у використанні інструментів реалізації. Польща бере активну участь у програмах підтримки регіонального розвитку ЄС, допомогу отримують аграрні території на розвиток інфраструктури, сфера сільського виробництва, проекти з реструктуризації економіки, зі скорочення безробіття, екологічні питання тощо. Інструментами реалізації виступають програми та проекти в межах єврорегіонів, що функціонують між прикордонням польських територій та територіями сусідніх країн, та підтримка розвитку воеводств – на основі дії спеціальних контрактів. Більшість територіальних програм орієнтовані на фондову допомогу ЄС, фінансові ресурси яких направляються на реалізацію проектної діяльності за такими напрямками: оновлення транспортної інфраструктури, науково-дослідна діяльність, впровадження інноваційних

технологій, розширена екологізація, інформаційний розвиток, людський розвиток, можливості для зростання зайнятості тощо [7–9; 11].

Відмінністю польського досвіду є суттєва орієнтація проектної діяльності на зовнішнє фінансування, що в подальшому викликає певну залежність владних структур у виборі направленості територіального управління, наприклад від першочерговості питань формування інфраструктури, пріоритетності бізнесових стимулів з орієнтацією на іноземний капітал, переваг залучення інвестицій у більш розвинуті території тощо. Натомість у вирішенні питань підтримки слаборозвинутих і проблемних територій країни було б доцільним розширення напрямів і заходів внутрішнього територіального управління, орієнтованих на власний ресурсний потенціал, залучення таких інструментів, як бізнес-кластери, програми та проекти публічно-приватного партнерства тощо.

Підсумовуючи, можна сказати, що особливістю представленого європейського досвіду є часткова внутрішня організація та залучення різновидів фондової допомоги, що спрямовується на фінансування проектної діяльності для розвитку власних територій. Водночас розглянуті далі приклади інших держав світу характеризуються власними системами територіального управління з використанням різних інструментів реалізації залежно від притаманних для кожної країни особливостей розвитку.

Відмінностями територіального розвитку США вважається функціонування моделі децентралізованого федералізму із використанням таких інструментів для її реалізації, зокрема для фінансування проектної діяльності, як пільгове банківське кредитування, система податкових преференцій для бізнесу, вільні зони для розвитку підприємництва, технопарки, кластерні об'єднання, система державних грантів, публічно-приватне партнерство [5; 11].

Інструментарій на основі пільгового банківського кредитування дозволяє залучати додаткові внутрішні та зовнішні фінансові ресурси для реалізації проектів, результатом упровадження яких є створення нових робочих місць і відновлення занепакої економіки територій.

Актуальним інструментом гнучкої податкової політики США стосовно бізнесу залишається пріоритетність стимулювання розвитку конкретної території шляхом розширення її податкової бази. Податкові переваги пропонуються бізнесу за умови пришвидшення відшкодування вартості основного капіталу (амортизації), розширення інвестицій, проведення науково-дослідних розро-

бок, реалізації проектів з використанням альтернативної енергетики, підтримки галузей видобування, іншого.

Досвід організації підприємницьких зон є прикладом територіального управління з метою активізації роботи малого та середнього бізнесу в економічно депресивних районах різних штатів, що дозволяє американським компаніям працювати на пільгових умовах, сприяє розвитку підприємництва та скороченню безробіття в країні. Серед пріоритетів для реалізації проектної діяльності, зокрема, податкові преференції для будівельних і ремонтних компаній; збільшення кількості робочих місць; зростання вартості капіталу тощо [11].

Поширеним інструментом державної підтримки для розвитку територіальної економіки виступають кластерні об'єднання, функціонування яких сприяє ефективному використанню науково-дослідних знань, зменшенню витрат, створенню нових видів кооперації в різних штатах, залученню наявних у регіонах природних, кадрових, інтеграційних та інших ресурсів.

Інструментарій грантової допомоги, що виділяється штатам із федерального бюджету, спрямовується на фінансування соціальних програм і проектів місцевого рівня, зокрема на отримання пільгового житла, іпотечне кредитування, допомогу малозабезпеченим і багатодітним родинам для покриття орендних платежів, інші цілі.

На муніципальному рівні поширено розвиток інструментарію публічно-приватного партнерства, що дозволяє фінансування проектної діяльності за напрямками підтримки інфраструктури, охорони здоров'я, освіти, культури, житлово-комунального господарства; проведення консультаційних послуг і експертизу міських проектів; надання управлінських послуг; кадрової підготовки; розширення форм зайнятості; будівництво бюджетного та дешевого житла для малозабезпечених сімей тощо.

Пріоритети територіального розвитку **Канади** спрямовані на вирівнювання рівнів економічного розвитку територій. Інструментами реалізації виступають прямі фінансові трансфери в межах надання допомоги депресивним регіонам, цільові державні програми, проекти публічно-приватного партнерства, що направляються на розвиток і вдосконалення інфраструктури, розширення напрямів для приватного інвестування, надання різних видів пільг і субсидій, підтримку місцевого бізнесу [11; 12; 14].

Ілюстрацією галузевого підходу до територіального розвитку є **Японія**, де діють програми зі спеціалізації промисловості для розвитку виробничої інфраструктури всередині кожного регіону.

Пріоритетність регіоналізації визначає соціально-економічний розвиток, є основою для розробки довгострокових планів комплексного розвитку території; впливає на формування фінансової та податкової системи, сприяє територіальному самофінансуванню; допомагає у вирішенні соціальних проблем на основі економічного регулювання процесів розселення та міграції населення – завдяки використанню програм кредитування, податкових пільг, проектів публічно-приватного партнерства та інших економічних важелів [11; 14].

Прикладом територіального розвитку на основі централізованого управління є **Китай**, який відповідно до властивих особливостей формує пріоритети та напрями державної підтримки територіального розвитку. Інструментами для реалізації проектної діяльності виступають поетапність регіонального розвитку, центр-периферійна модель управління, створення вільних економічних зон [5; 11].

Інструментарій поетапності направлений на отримання різними територіями країни державної допомоги в різному темпі й обсязі. Особливістю використання такої допомоги на територіях провінцій Східного Китаю стало впровадження більш ліберальних режимів податкового, митного та фінансового регулювання, залучення іноземного інвестування та значних державних інвестицій в інфраструктурні проекти. Отриманий досвід реалізації був частково позитивним, адже привів до соціально-економічного розвитку лише цих територій, мав обмежений економічний ефект для економіки країни загалом. Натомість результатом стало створення всередині країни умов для зростання міжрегіональної соціально-економічної диференціації, коли фінансової державної підтримки для вирішення проблем скорочення диспропорцій потребують найбільш відсталі території, зокрема провінції Центрального, Північно-Східного та Західного Китаю [11].

Упровадження центр-периферійної моделі, що базується на розвитку урбанізаційних процесів, дозволяє використовувати не лише державні та регіональні інвестиції, зокрема для фінансування проектів будівництва міст і поселень міського типу, а й залучати до цього процесу приватні інвестиції. Натомість за державою зберігаються певні обмеження в частині прав на володіння землею, планування та стратегування напрямів розвитку території, що, з одного боку, позитивно впливає на формування значної частини доходів місцевих бюджетів завдяки використанню механізмів запозичень і передачі земель приватному бізнесу для інвестування в розбудову житлового фонду, а з

іншого боку – обмежує певні права та контролює роботу бізнес-структур.

Прогресивним інструментом підтримки та стимулювання розвитку територіальної економіки Китаю можна вважати проектну діяльність у межах вільних економічних зон, особливостями функціонування яких є самостійний розвиток із використанням процесів ринкового регулювання, іноземних капіталовкладень, орієнтацією виробництва на експорт, широким споживанням іноземної сировини, значних регіональних територій у межах таких зон; а також активна взаємодія з територіями всередині країни; податкове регулювання на основі регіональних особливостей [5; 11].

ВИСНОВКИ

1. Аналіз світового досвіду використання інструментарію для реалізації проектної діяльності в публічному управлінні просторовим розвитком територій показав свою доцільність у широких діапазонах його застосування – від територіального управління на основі децентралізованого федералізму (як у США), режимної державної централізації (як у Китаї), централізованої міждержавної моделі спланованої та впорядкованої організації діяльності (у межах ЄС) з одночасним використанням особливостей внутрішньорегіональних політик країн у межах такого союзу.

2. Представлені приклади окремих країн Європи та світу характеризуються широким вибором пріоритетів і напрямів територіального управління, а також діапазоном різноспрямованих інструментів реалізації для фінансування проектної діяльності в різних сферах життєдіяльності суспільства, ефективність застосування яких залежить від відмінностей розвитку та наявних територіальних проблем, що потребують вирішення. Такий досвід є актуальним для реалізації в Україні, натомість його використання та впровадження потребує урахування індивідуальних національних, регіональних, територіальних особливостей з метою отримання максимального ефекту від реалізації.

3. Поеднання потреб, ресурсів і можливостей державного та приватного секторів для отримання взаємної вигоди, а також різноманіття видів, форм і сфер застосування роблять інструмент публічно-приватного партнерства (в Україні більше використовується термін «державно-приватне партнерство») актуальним для вирішення значної кількості завдань просторового розвитку на основі використання наявних на території ресурсів. Позитивний світовий досвід використання публічно-приватного партнерства для фінансування проектної діяльності в різних сферах життєзабезпечення є доцільним для поширення в Україні, а отже, по-

требує більш детального вивчення й аналізу в подальших дослідженнях. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Світовий досвід формування та реалізації державної регіональної політики. URL: <http://ved.odessa.gov.ua/transkordonne-spivrobotnitstvo/stati-transgranichnoesotrudnichestvo/svtovij-dosvd-formuvannya-ta-realzac-derzhavno-regionalno-politiki>
2. Федонюк С. В., Галяс В. І. Європейська інтеграція: регіональна політика Європейського Союзу. Короткий лексикон. Луцьк: Вежа, 2006. 101 с.
3. Towards a new financial framework 2007–2013. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/towards-a-new-financial-framework-2007-2013.html>
4. EU Regional Policy. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/regional-policy_en
5. Качний О. С. Зарубіжний досвід формування механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2. С. 170–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2017_2_29
6. Стройко Т. В., Гордєєва Т. Ф., Євдоченко О. О. Стратегічні напрями функціонування фінансових інструментів регіональної політики ЄС. *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 1. С. 28–32. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2016/1_2016_ukr/7.pdf
7. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 496 с.
8. Шамборовський Г. О. Регіональна політика та структурні фонди ЄС: навчально-методичні матеріали до вивчення курсу. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 20 с.
9. EU 2020 strategy and the 2014–2020 Programming period. URL: http://www.eetaa.gr/eu2020/europe2020/04_eurada_eu2020_strategy_and_the_new_programming_period.pdf
10. Мрінська О. В. Особливості регіональної політики щодо старопромислових регіонів у Великобританії (Мерсідсайд) та Україні (Луганська обл.). *Управління сучасним містом*. 2002. № 10–12. С. 40–49.
11. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Світовий досвід державної підтримки в системі публічного управління розвитком територіальних громад. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 19–28. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-19-28>
12. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: практич. посіб.: у 5 ч. / Балдич Н., Гринчук Н., Ходько Н. та ін. 2020. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/praktichniy-posibnik-misceviy-ekono/>

13. Архипенко І. М. Зарубіжний досвід формування й реалізації регіональної економічної політики. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2. С. 32–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2019_2_6
14. Грищенко І. М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1245>

REFERENCES

- Arkhypenko, I. M. "Zarubizhnyi dosvid formuvannia i realizatsii rehionalnoi ekonomichnoi polityky" [Foreign Experience of Formation and Implementation of Regional Economic Policy]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, iss. 2 (2019): 32-42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2019_2_6
- Baldych, N. et al. "Mistsevyi ekonomichni rozvytok: modeli, resursy ta instrumenty finansuvannia" [Local Economic Development: Models, Resources and Financing Tools]. 2020. <http://pleddg.org.ua/ua/praktichny-posibnik-miscevyi-ekono/>
- "EU 2020 strategy and the 2014-2020 Programming period". http://www.eetaa.gr/eu2020/europe2020/04_eurada_eu2020_strategy_and_the_new_programming_period.pdf
- "EU Regional Policy". https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/regional-policy_en
- Fedoniuk, S. V., and Halias, V. I. *Yevropeiska intehratsiia: rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu. Korotky leksykon* [European Integration: Regional Policy of the European Union. Short Lexicon]. Lutsk: Vezha, 2006.
- Hryshchenko, I. M. "Zarubizhnyi dosvid upravlinnia rehionalnym rozvytkom" [Foreign Experience of Management Regional Development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 5 (2018). <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1245>
- Kachnyi, O. S. "Zarubizhnyi dosvid formuvannia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom rehioniv" [Foreign Experience in the Formation of State Management Mechanisms for Socio-economic Development of Regions]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, no. 2 (2017): 170-174. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2017_2_29
- Mrinska, O. V. "Osoblyvosti rehionalnoi polityky shchodo staropromyslovykh rehioniv u Velykobrytanii (Mersisaid) ta Ukraini (Luhanska obl.)" [Peculiarities of Regional Policy Regarding Old Industrial Regions in Great Britain (Merseyside) and Ukraine (Luhansk Region)]. *Upravlinnia suchasnym mistom*, no. 10-12 (2002): 40-49.
- Rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu* [Regional Policy of the European Union]. Kyiv: KNEU, 2016.
- "Svitovyi dosvid formuvannia ta realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky" [World Experience in the Formation and Implementation of State Regional Policy]. <http://ved.odessa.gov.ua/transkordonne-spivrobotnistvo/stati-transgranichnoesotrudnichestvo/svtovij-dosvd-formuvannia-ta-realizac-derzhavno-regionalno-poltiki>
- Shamborovskyi, H. O. *Rehionalna polityka ta strukturni fondy Yes : navchalno-metodychni materialy do vyvchennia kursu* [Regional Policy and Structural Funds of the EU: Educational and Methodological Materials for Studying the Course]. Lviv: LNU im. Ivana Franka, 2013.
- Stroiko, T. V., Hordieieva, T. F., and Yevdochenko, O. O. "Stratehichni napriamy funktsionuvannia finansovykh instrumentiv rehionalnoi polityky Yes" [Strategic Directions of Functioning of Financial Instruments of Regional Policy of EU]. *Infrastruktura rynku*, iss. 1 (2016): 28-32. http://market-infr.od.ua/journals/2016/1_2016_ukr/7.pdf
- "Towards a new financial framework 2007-2013". *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/towards-a-new-financial-framework-2007-2013.html>
- Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. "Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky v systemi publicjnoho upravlinnia rozvytkom terytorialnykh hromad" [Global Experience of State Support in the System of Public Management of Territorial Communities' Development]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2020): 19-28. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-19-28>